

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista

Lausunto / Aspa-säätiö

1. Vastaajan taustatiedot

Etunimi * Jyrki
Sukunimi * Pinomaa
Sähköposti jyrki.pinomaa@aspa.fi
Organisaatio, jota vastaus edustaa * Aspa-säätiö
Mahdollinen tarkennus

2. Onko vastaaja *

- Kunta
 - Erityishuollon kuntayhtymä
 - Muu kuntayhtymä
 - Ministeriö
 - Muu valtion viranomainen
 - Järjestö**
 - Yksityishenkilö, vammaispalvelujen käyttäjä
 - Muu yksityishenkilö
 - Ei mikään edellä mainittu, edustan
-

1 luku Yleiset säännökset

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksen on: 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa; 2) ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden toteutumista; 3) edistää vammaisen henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista; sekä 4) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

3. 1 §:ssä säädetään lain läpileikkaavista periaatteista. Kattaako säännös vammaispalveluille asetetut tavoitteet?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

4. Muita huomioita 1 §:n sisältöön.

Säännös on hyvä ja luo vahvan pohjan lain soveltamiselle.

Jotta lain tarkoitus ilmentäisi vielä vahvemmin YK:n vammaissopimuksen ja perustuslain tavoitteita, ehdotamme 3 kohdan muuttamista seuraavasti:

3) turvata vammaisen henkilön itsenäinen suoriutuminen ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen sekä omien voimavarojen, taitojen ja tietojen täysimääräinen hyödyntäminen.

Lisäys: Yksityiskohtaiset perustelut 1 § 1 kohta 4 kappale

”Ehdotettu laki täydentäisi yleisiä sosiaalipalveluja tilanteissa, joissa ehdotuksen mukaiset erityispalvelut ovat vammaiselle henkilölle välttämättömiä tavanomaisessa elämässä suoriutumisessa sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisessa.” Lisäys: Silloin, kun henkilö täyttää tämän erityislain mukaiset tietyn palvelun saamisedellytykset, palvelu on aina myönnettävä erityispalveluna tämän lain perusteella.

2 § Soveltamisala

Maakunnan on järjestettävä tässä laissa tarkoitettuja palveluja, jos henkilö tarvitsee pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen johdosta välttämättä ja toistuvasti apua tai tukea tavanomaisessa elämässä eikä hän saa muun lain nojalla etunsa mukaisia riittäviä ja sopivia palveluja. Maakunnan järjestämisvastuusta säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (xx/xxxx, jäljempänä järjestämislaki).

Palvelujen tuottamisesta säädetään järjestämislaissa, laissa sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamisesta (xx/xxxx, jäljempänä palveluntuottajalaki) sekä laissa asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa (xx/xxxx, jäljempänä valinnanvapauslaki).

Tätä lakia ei sovelleta sellaiseen ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetun lain (980/2012, jäljempänä vanhuspalvelulaki) 3 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun iäkkääseen henkilöön, jonka avun tai tuen tarve johtuu pääasiassa korkean iän myötä alkaneista, lisääntyneistä tai pahentuneista sairauksista tai vammoista taikka korkeaan ikään liittyvästä rappeutumisesta.

5. Onko 2 §:n perusteella selvää, missä tilanteissa sovelletaan erityislakia?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

6. 2 §:n 3 momentissa säädetään soveltamisalan rajauksesta.

Onko rajaus selkeä?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Onko rajaus tarpeellinen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

7. Muita huomioita 2 §:n sisältöön.

Lain selkeyden vuoksi soveltamisalaa koskevat säännökset pitää olla kootusti lain alussa. Sen jälkeen ei ole enää tarkoituksenmukaista kirjoittaa niitä erikseen palveluita koskeviin pykäliin soveltamisalaa koskevia säännöksiä. Laista tulee todella hankala jos palvelupykälissä todetaan, että tämän lain mukaisia palveluita järjestetäänkin sosiaalihuoltolain perusteella.

On ymmärrettävää ja hyväkin, että sosiaalihuoltolakea sovelletaan menettelytapasäännösten osalta tämän erityislain rinnalla. Voisi kuitenkin olla soveltajan kannalta yksinkertaisempaa, jos näitä säännöksiä avattaisiin esimerkiksi tämän soveltamisalapykälän perusteluissa kootusti. Silloin olisi mahdollista välttää erillisten säännösten lukuisia pykäläviittauksia, jotka tekevät soveltamisen vaikeaksi.

Erityislailla on erityinen merkitys vammaisille henkilöille, koska he joutuvat käyttämään palveluita hyvin pitkäaikaisesti, monet koko elämänsä ajan. Sosiaalihuoltolain perusteella tulee myöntää palveluita yhdenvertaisesti vammaisille henkilöille, kuten muillekin. Sen sijaan näyttää nykykäytännön valossa hyvin kaukaiselta ajatukselta, että sosiaalihuoltolaki yleislakina vailla vahvaa oikeutta palveluiden saamiseen, turvaisi vammaiselle henkilölle hänen tavanomaisessa elämässään tarvitsevat yksilöllisen tarpeen mukaiset välttämättömät palvelut. Erityislain merkitystä ei tule vesittää sillä, että jokaisen palvelun kohdalla pitää vielä erikseen harkita, pitäisikö kuitenkin soveltaa sosiaalihuoltolakea, vaikka vammaisen henkilön avun ja tuen tarve on tarpeiden arviointi- ja asiakassuunnitteluprosessissa todettu.

Selkeä soveltamisala on hyvin tärkeä myös vammaisten henkilöiden keskinäisen yhdenvertaisuuden vuoksi. Tällä uudella lailla korvataan kaksi erilaista lakia, joiden kohderyhmien tarpeet ja soveltamiskäytännöt ovat osin poikenneet hyvinkin paljon toisistaan. Vammaispalvelulaki on kirjoitettu alun perin painottaen liikuntavammaisten ja myös aistivammaisten tarpeita. Kehitysvammaisten ihmisten ja muiden sellaisten vammaisten ihmisten tarpeet, joiden toimintakyky on rajoittunut kognitiivisten ongelmien vuoksi, ovat usein paljon vaikeammin kuvattavissa ja selvitettävissä tai ennakoitavissa. Avun ja tuen tarpeet vaihtelevat hyvin paljon tilanteiden mukaan. Pienikin, hyvin helposti ratkaistavissa oleva ongelma, voi aiheuttaa toimintakyvyssä suuria vaikeuksia. Näitä pieniä ongelmia voi joinakin päivinä ilmetä useita päivän aikana tai voi mennä viikko ilman avun tarvetta. Siksi on välttämätöntä, että tämän lain soveltamisalaa ei rajata minkään palvelun osalta runsaaseen tai vain ennakolta täysin arvioitavissa ja kuvattavissa olevaan avun ja tuen tarpeeseen. Yhtä tärkeää on, että minkään palvelun saamisen edellytykseksi ei aseteta henkilön kykyä arvioida itse oma avun ja tuen tarpeensa ja kuinka siihen pitää vastata. Tämä asettaa eri tavoin vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan.

Esitetty laki toteuttaa YK:n vammaissopimuksen periaatteita. YK:n vammaissopimuksen vammaisuuden määritelmä on laaja. On hyvä, että myös tämän lain soveltamisalan perustana on laaja vammaisuuden määritelmä. Tämä pitää ottaa huomioon myös kaikissa lain yksittäisissä pykälissä ja perusteluissa. Missään tapauksessa palveluiden saamisen edellytyksenä tai palvelutarpeen arvioinnin päähuomion kohteena ei voi olla vaikeavammaisuus tai erittäin runsas ja ympärivuorokautinen avun ja tuen tarve. Se saattaisi vammaiset henkilöt keskenään eriarvoiseen asemaan. Tämä on erityisen tärkeää ottaa huomioon, kun ollaan yhdistämässä kahta monin tavoin toisistaan poikkeavaa ja eri toimintakulttuureihin perustuvaa lakia, jotka

ovat vastanneet hyvinkin erilaisiin palvelutarpeisiin.

Yhdenvertaisuuslaki mahdollistaa positiiviset erityiskohtelun. Sen tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen. Koska tosiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen pitää arvioida lopputuloksen perusteella, tällä lailla ei voida asettaa vammaisia henkilöitä eri asemaa esimerkiksi sen perusteella tarvitsevatko he paljon vai vähän palveluita tai onko heillä voimavaroja määritellä tarvitsemansa avun sisältö ja toteutustapa. Tällä lailla tulee turvata sellaiset palvelut vammaiselle henkilölle, että hän suoriutuu tavanomaisesta elämästään, kykenee päättämään asioistaan ja pääsee osallistumaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Silloin, kun harkitaan oikeutta palvelun saamiseen, avun määrällä ei tule olla suurta painoarvoa, vaan sillä toteutuuko henkilön tavoite ja lain tarkoitus. Tämän tulisi vielä selkeämmin näkyä lain perusteluista.

4 § Vammaisen henkilön osallistuminen ja osallisuuden tukeminen

8. Arvioi momenttien tarpeellisuutta lain soveltamisen kannalta.

Palvelutarpeen arviointi sekä palvelujen suunnittelu, toteuttaminen ja toteutumisen seuranta on tehtävä yhteistyössä vammaisen henkilön ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä asiakaslaki) 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa vammaisen henkilön ja hänen laillisen edustajansa taikka omaisen tai muun läheisen kanssa.

- Tarpeellinen
- Tarpeeton
- Ei kantaa

Asiakkaan oikeudesta saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista säädetään asiakaslain 5 §:ssä sekä asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallistumisesta asiakaslain 8, 9 ja 10 §:ssä. Asiakkaan osallistumisesta palvelutarpeen arviointiin sekä asiakassuunnitelman laatimiseen säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36, 39 ja 41 §:ssä.

- Tarpeellinen
- Tarpeeton

Ei kantaa

Vammaisen henkilön osallistumista on tuettava hänen toimintakykynsä, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. Vammaisen henkilön on voitava käyttää hänelle soveltuvaa viestintä- ja kommunikointikeinoa ja häntä on tarvittaessa tuettava tiedon saannissa, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa sekä oman tahdon toteuttamisessa.

Tarpeellinen

Tarpeeton

Ei kantaa

Lapsen ja nuoren mielipiteen selvittämisestä säädetään sosiaalihoitolain 32 §:ssä. Lapselle ja nuorelle on järjestettävä riittävä apu ja tuki tiedonsaantiin, kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen.

Tarpeellinen

Tarpeeton

Ei kantaa

9. Muita huomioita 4 §:n sisältöön.

Perusteellinen palveluiden tarpeen arviointi ja asiakassuunnittelu yhteistyössä vammaisen henkilön kanssa tarvittaessa tuettuna ovat välttämättömiä, jotta lain tarkoitus voi toteutua.

Jotta pykälä korostaisi nimenomaisesti vammaisen henkilön omaa roolia palvelusuunnitteluprosessissa, ehdotamme pykälän momenttien muuttamista sellaiseen järjestykseen, että vammaisen henkilön oman osallistumisen tukeminen nostetaan poikkeustilanteen eli asiakaslain 9 ja 10 pykälissä todettujen tilanteiden edelle.

5 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnittelusta

10. Ovatko seuraavat säännökset tarpeellisia?

Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihoitolain (1301/2014) 36 ja 37 §:ssä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Asiakassuunnitelman tekemisestä ja omatyöntekijästä säädetään sosiaalihuoltolain 39 ja 42 §:ssä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman yhteydessä tehtävässä monialaisessa yhteistyössä ja palvelujen yhteensovittamisessa noudatetaan, mitä sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

11. Muita huomioita 5 §:n sisältöön.

Nämä pykälät sisältävät pääasiassa vain pykäläviittaukset. Niiden merkitys vammaiselle henkilölle jää sen vuoksi kovin pieneksi. Olisi tärkeää, että koko lain kannalta olennaisimmista pykälästä säädettäisiin siten, että asiat on kirjoitettu kunnolla auki. Koko luku kärsii, kun sitä ei ole kirjoitettu tähän lakiin täydellisenä. Sinänsä kaikki nämä säännökset ovat tarpeellisia ja välttämättömiä.

6 § Päätöksenteko ja palvelujen toteuttaminen

Palveluja koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä. Päätöksen voimassaoloon ja palvelujen jatkuvuuteen sovelletaan, mitä sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentissa säädetään pysyvästä ja pitkäaikaisesta tuen tarpeesta.

Tämän lain perusteella annettavat palvelut on toteutettava sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan vammaisen henkilön tarpeen ja edun mukaisina riippumatta

valitusta palvelusta tai palvelun tuottajasta ja toteuttamistavasta. Palvelujen laadun määrittämisessä ja arvioinnissa on otettava tässä laissa säädetyn lisäksi huomioon, mitä asiakaslaissa, sosiaalihuoltolaissa ja palveluntuottajalaissa säädetään palvelujen sisällöstä, tavoitteista, laadusta, suunnittelusta ja toteuttamisesta.

Maakunnan on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan yhteensovitetun kokonaisuuden. Palvelukokonaisuudesta on tarvittaessa tehtävä päätös noudattaen, mitä sosiaalihuoltolain 46 §:ssä säädetään.

Sen lisäksi mitä muualla lainsäädännössä säädetään, vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamisessa on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitysvaihe, mielipide, perhesuhteet ja muut läheiset ihmissuhteet sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa toimintaympäristössä. Palvelut on toteutettava siten, että ne mahdollistavat lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen hänen yksilöllisten valmiuksiensa mukaisesti.

12. Arvioikaa seuraavia päätöksentekoon ja palvelujen toteuttamiseen liittyviä väittämiä.

Päätöksentekoon liittyvä sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Päätösten toimeenpanon sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Palvelujen laadun määrittämisen ja arvioinnin sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Lasten ja nuorten huomioon ottamisen sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

13. Muita huomioita 6 §:n sisältöön.

2 luku Erityispalvelut

Laissa säädettäisiin vammaisten henkilöiden avun ja tuen tarpeisiin vastaavista erityispalveluista. Näitä olisivat muun muassa valmennus ja tuki, henkilökohtainen apu, asumisen tuki ja palvelut, tuki esteettömään asumiseen, lyhytaikainen huolenpito, päiväaikainen toiminta sekä liikkumisen tuki ja palvelut.

8 § Valmennus ja tuki

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada välttämättä tarvitsemaansa valmennusta ja tukea: 1) tiedollisten tai toiminnallisten tai sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tarvittavien taitojen harjoittelemisessa; 2) elämän muutostilanteissa; 3) kommunikaatiossa; 4) päätöksenteossa; 5) muussa tavanomaisessa elämässä suoriutumisessa.

Valmennuksen ja tuen tarkoituksena on tukea vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja itsenäistä suoriutumista vahvistamalla henkilön omia sekä hänen perheensä ja läheistensä voimavaroja. Valmennuksen ja tuen tavoitteet ja sisältö sekä välttämätön määrä, kesto ja toteutustapa määräytyvät vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattujen yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaan.

Valmennusta ja tukea voidaan järjestää vammaisen henkilön perheelle tai hänelle läheisille henkilöille silloin, kun se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle ja tuelle asiakassuunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Vammaisen henkilön perheellä tai muilla läheisillä henkilöillä on oikeus saada valmennusta ja tukea merkittävässä elämänmuutostilanteissa, jos se on välttämätöntä vammaisen henkilön palvelujen tarkoituksen toteutumiseksi.

Valmennusta ja tukea annetaan henkilökohtaisena tai ryhmässä toteutettavana palveluna taikka muiden palvelujen osana.

14. Täydentääkö säännös asianmukaisesti ehdotetussa laissa säädettyjä muita erityispalveluja?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

15. Onko selvää, milloin sovelletaan ehdotetun lain mukaista valmennusta ja tukea koskevaa säännöstä ja milloin sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain säännöksiä? (Esim. sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaista sosiaalista kuntoutusta koskevaa säännöstä)?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

16. Muita huomioita 8 §:n sisältöön.

Valmennus ja tuki on erittäin tärkeä osa erityislain mukaista palvelujen kokonaisuutta. Sitä ei pidä nähdä muiden palveluiden täydentäjänä, vaan tärkeänä itsenäisenä palveluna. Koska valmennuksen ja tuen tarkoituksena on vahvistaa henkilön omia voimavaroja, se saattaa hyvinkin olennaisesti vähentää muiden palveluiden tarvetta. Valmennus ja tuki ei kuitenkaan saa muodostua muiden palveluiden saamisen esteeksi.

On välttämätöntä, että vammaisella henkilöllä on valmennukseen ja tukeen subjektiivinen oikeus. Silloin vammaiset henkilöt voivat saada yhdenvertaisen oikeuden tarvitsemiinsa yksilöllisen tarpeen mukaisesti palveluihin.

Koska vuorovaikutus ja valintojen tekeminen omassa elämässä ovat osallisuuden toteutumisen perusedellytyksiä, on välttämätöntä, että sekä kommunikaation tuesta että päätöksenteon tuesta on säännökset tässä erityislaissa, vaikka niistä myöhemmin säänneltäisiin esimerkiksi itsemääräämisoikeuslaissa. Ne turvaavat vammaiselle henkilölle vahvan oikeuden saada juuri tarvitsemansa apu ja tuki.

Kukin uuden lain mukainen palvelu on tärkeä sellaisenaan. Valmennusta ja tukea ei voi nähdä palveluna, jota myönnetään silloin, kun joku muu palvelu ei sovi. Lain perusajatukseen kuuluu se, että ensin kartoitetaan henkilön elämäntilanne, toiveet ja tarpeet ja sen jälkeen mietitään, minkälaisella palvelukokonaisuudella tarpeisiin voidaan parhaalla mahdollisella tavalla vastata. Jokaisen palvelun myöntämiskriteerit ovat itsenäiset ja erikseen harkittavissa. Siksi ei oikein voi sanoa, että valmennus ja tuki korvaa joissain tilanteissa henkilökohtaista apua. Molemmat palvelut ovat erittäin merkittäviä. Sinänsä valmennus ja tuki täydentää hienolla tavalla olemassa olevien palveluiden valikoimaa.

9 § Henkilökohtainen apu

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua silloin, kun hän välttämättä ja toistuvasti tarvitsee toisen henkilön apua suoriutuakseen:

- 1) päivittäisissä toimissa;
- 2) työssä, opiskelussa tai muussa osallisuutta edistävässä toiminnassa; tai
- 3) vapaa-ajan toiminnassa tai sosiaalisessa osallistumisessa.

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaiseen apuun voi osana palvelun kokonaisuutta kuulua sellaisia terveydenhuollon toimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä henkilön itsenäisen suoriutumisen mahdollistamiseksi.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua 1 momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuissa toiminnoissa siinä laajuudessa kuin hän sitä välttämättä tarvitsee. Lisäksi vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetuissa toiminnoissa vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä avuntarvetta.

17. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

18. Huomioita 9 §:n sisältöön.

Aspa-säätiö ei pidä sopivana säädöstä, jossa edellytetään vammaisella henkilöllä olevan voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Tällainen säädös on syrjivä. Kaikilla vammaisilla tulee olla yhdenvertaiset oikeudet henkilökohtaiseen apuun.

10 § Henkilökohtaiset avun toteuttaminen

Henkilökohtainen apu voidaan toteuttaa käyttäen seuraavia toteuttamistapoja: 1) työnantajamalli, jossa vammaisen henkilö toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana; 2) asiakassetelimalli, jossa maakunta antaa vammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avun hankkimista varten valinnanvapauslaissa tarkoitettua asiakassetelin; 3) palvelumalli, jossa maakunta tuottaa henkilökohtaisen avun palvelut itse

tai yhteistoiminnassa muiden maakuntien kanssa tai hankkii ne sopimuksiin perustuen muulta palvelun tuottajalta.

Henkilökohtaisen avun toteuttamistavoista päätettäessä maakunnan on otettava huomioon vammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä asiakassuunnitelmassa määritelty avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Henkilökohtainen apu on aina toteutettava siten, että se edistää vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumista. Henkilökohtaisen avun toteuttamistapoja sekä muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja voidaan yhdistellä niin, että palvelujen kokonaisuus vastaa vammaisen henkilön avun tarpeeseen. Henkilökohtaisena avustajana voi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön omainen tai muu läheinen henkilö, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista.

Asiakassuunnitelmaan on kirjattava henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyjen toteuttamistavat avustajan poissaolotilanteissa ja työsuhteen päättyessä.

19. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

20. Huomioita 10 §:n sisältöön.

Aspa-säätiö esittää, että pykälän 1 momentin loppuun lisätään seuraava lause:

Maakunnan tulee huolehtia, että maakunnassa on käytettävissä henkilökohtaisen avun kaikkia toteuttamistapoja vammaisten henkilöiden tarpeen mukaan.

11 § Henkilökohtaisen avun työnantajamalli

Työnantajana toimivan vammaisen henkilön ja henkilökohtaisen avustajan väliseen työsuhteeseen sovelletaan työsopimuslakia (55/2001).

Työnantajamallia voidaan käyttää, jos työnantajaksi ryhtyvä henkilö kykenee vastaamaan työnantajan velvollisuuksista ja hän suostuu toimimaan työnantajana saatuaan maakunnalta riittävän ja ymmärrettävän selvityksen työnantajan velvollisuuksista ja vastuista. Suostumus on kirjattava asiakassuunnitelmaan.

Maakunnan on tarpeen mukaan neuvottava ja autettava vammaista henkilöä työnantajan oikeuksien ja

velvollisuuksien toteuttamisessa.

Maakunnan on työnantajamallissa korvattava työnantajan lakisääteiset maksut ja korvaukset sekä muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut. Työnantajana toimimisesta aiheutuvien kulujen perusteet ja korvaamistapa on kirjattava asiakassuunnitelmaan.

21. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

22. Huomioita 11 §:n sisältöön.

12 § Asumisen tuki ja palvelut

Vammaisen henkilön kotona asumista tuetaan ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukaisilla sekä tarvittaessa tämän lain mukaisilla palveluilla.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tuki ja palvelut sosiaalihuoltolain 21 §:n 4 momentin mukaisena palveluasumisena, jos hän tarvitsee soveltuvan asunnon sekä apua ja tukea välttämättä ja jatkuvaluonteisesti tai vuorokauden eri aikoina.

Asumisen tuki ja palvelut sisältävät avun ja tuen päivittäisissä toimissa sekä ne palvelut, joita tarvitaan vammaisen henkilön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi sekä osallisuuden, kommunikaation ja perhe-elämän mahdollistamiseksi. Asumisen tuen ja palvelujen sisältö, määrä ja toteutustapa määritellään asiakassuunnitelmaan kirjattujen vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaisesti. Asumisen tuki ja palvelut voidaan toteuttaa myös henkilön omaan asuntoon.

23. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

24. Huomioita 12 §:n sisältöön.

Esitetty säädös sisältää useita ongelmia ja aiheuttaa suuren avun ja tuen tarvitsijoiden joukon putoamisen tämän lain soveltamisalan ulkopuolelle.

On outoa säätää tässä erityislaissa siitä, että vammaisella henkilöllä on tämän lain perusteella oikeus saada sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Tässä laissa tulisi säätää siitä, millä edellytyksellä vammaisen henkilö voi saada tämän lain mukaisia palveluita.

YK:n vammaissopimus edellyttää, että vammaisella henkilöllä on oikeus valita, missä ja kenen kanssa asuu. Tämä oikeus ei ole riittävän vahva tässä pykälässä. Muotoilu: ”Asumisen tuki ja palvelut voidaan toteuttaa myös henkilön omaan asuntoon” johtaa helposti ajatukseen, että se on vasta toissijainen tai viimesijainen vaihtoehto. Yksityiskohtaiset perustelut on kirjoitettu huomattavasti pykälän muotoilua paremmin.

Asunnon ja palveluiden järjestäminen on pidettävä erillään ja toteutettava erillisinä palveluina. Vammaisen henkilön on voitava asua tavallisessa asunnossa normaalilla asuinalueella siellä missä muutkin asuvat. Esitetty pykälä on vastoin tätä periaatetta.

Pykälän muotoilu tarkoittaa, että vammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus vain sosiaalihuoltolain mukaiseen palveluasumiseen. Tämä rikkoo lain todella hyvän palveluiden kokonaisuuden. Vammaiselle henkilöllä on oltava yhdenvertainen oikeus asua valitsemassaan hänelle soveltuvassa kodissa ja saada sinne tarvitsemansa apu ja tuki.

Esityksen perusteluissa (s. 38 kappale 2) on erikseen todettu, että vain 2 momentissa tarkoitettut asumispalvelut olisivat vammaisille henkilöille maksuttomia ja vain niihin olisi subjektiivinen oikeus. Säännös on syrjivä.

13 § Lasten asumisen järjestäminen

Vammaisen lapsen asuminen toteutetaan ensisijaisesti lapsen oman perheen kanssa siten kuin 12 §:ssä säädetään.

Lapsen asuminen muualla kuin oman perheen kanssa voidaan toteuttaa vain, jos:

- 1) perheen kotiin tuotavat palvelut ja muu lapsen ja perheen tuki eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja
- 2) lapsen asumisen muualla kuin oman perheen kanssa on arvioitu 5 §:n mukaisesti olevan lapsen huolenpidon, tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin toteuttamiseksi tai lapsen terveyden tai turvallisuuden kannalta lapsen edun mukaista.

Sen lisäksi mitä 6 §:n 4 momentissa säädetään, lapsen asuinpaikan valinnassa on kiinnitettävä erityistä

huomiota lapsen tarpeisiin ja niitä vastaavaan henkilöstön osaamiseen, lapsen ja perheenjäsenten ja muiden läheisten yhteydenpitoon ja ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon ja huolenpidon jatkuvuuteen. Lapsen asuminen on järjestettävä niin, että asuinpaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin. Lapsen asuminen muualla kuin oman perheen kanssa voidaan järjestää perhehoitona tai yksikössä, jossa hoidetaan samanaikaisesti enintään seitsemää lasta.

Jos lapsi asuu tämän lain nojalla muualla kuin oman perheen kanssa, vanhemmat ja huoltajat vastaavat lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista siten kuin laissa lapsen elatuksesta (704/1975) sekä laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (912/1992) säädetään.

25. Miten olisi syytä säätää vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella? Arvioikaa seuraavia väittämiä.

Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä ehdotetun lain mukaisena palveluna.

- Samaa mieltä
- Eri mieltä
- Ei kantaa

Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä lastensuojelulain mukaisena avohuollon sijoituksena ilman huostaanottoa.

- Samaa mieltä
- Eri mieltä
- Ei kantaa

Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä sekä ehdotetussa laissa että lastensuojelulaissa siten, että ehdotettu laki on ensisijainen.

- Samaa mieltä
- Eri mieltä
- Ei kantaa

Vammaisten lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle olisi tehtävä ilman huostaanottoa avohuollon sijoituksena myös pidemmäksi aikaa.

- Samaa mieltä

- Eri mieltä
- Ei kantaa

Vammaisten lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle olisi aina tehtävä lastensuojelulain periaatteiden ja säännösten mukaisesti.

- Samaa mieltä
- Eri mieltä
- Ei kantaa

26. Mitä muuta haluaisitte tuoda esiin liittyen tilanteisiin, joissa lapsi asuu erossa vanhemmistaan tai huoltajistaan?

14 § Tuki esteettömään asumiseen

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada korvaus 12 §:ssä tarkoitetun vakituisen asunnon muutostöistä, itsenäisen suoriutumisen kotona mahdollistavista välineistä sekä muista teknisistä ratkaisuista aiheutuvista kohtuullisista kustannuksista, jos hän toimintarajotteensa vuoksi välttämättä tarvitsee tätä tukea päivittäisissä toimissa, liikkumisessa tai muussa itsenäisessä suoriutumisessa. Maakunta voi myös antaa edellä mainittuja välineitä sekä muita teknisiä ratkaisuja korvauksetta vammaisen henkilön käytettäväksi.

Asunnon muutostöistä aiheutuviksi korvattaviksi kustannuksiksi katsotaan myös muutostöiden suunnittelusta sekä esteiden poistamisesta asunnon välittömästä lähiympäristöstä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.

Itsenäisen suoriutumisen kotona mahdollistavat välineet ja muut tekniset ratkaisut on suunniteltava ja toteutettava vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Jos asiakas haluaa itse teettää tai hankkia 1 ja 2 momentissa tarkoitetut muutostyöt tai muut itsenäistä suoriutumista mahdollistavat välineet sekä tekniset ratkaisut, maakunnan on asiakkaan pyynnöstä annettava asiakkaalle arvio hänelle korvattavista kohtuullisista kustannuksista. Korvaus asunnon muutostöistä tai välineiden sekä muiden teknisten ratkaisujen hankkimisesta on haettava maakunnalta viimeistään kuuden kuukauden kuluessa kustannusten syntymisestä.

27. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

28. Huomioita 14 §:n sisältöön.

Aspa-säätiö korostaa yksilöllisen palvelutarpeen arvioinnin merkitystä. Sairauden tai vamman aiheuttama toimintarajoite voi vaikuttaa hyvin eri tavalla eri henkilöiden toimintakykyyn hänen omassa asunnossaan tai toimintaympäristössään muun muassa elämäntilanteesta, elämäkokemuksesta sekä muista palveluista ja tuista riippuen.

Esitetyn säännöksen perusteluihin on hyvin kirjattu vakiintuneita ja yleisimpiä muutostöitä ja välineitä. Tekniset ratkaisut -ilmaisu on hyvä, koska se mahdollistaa myös tekniikan ja teknologian kehittymisen myötä tulevien ratkaisujen korvaamisen.

Pidämme tärkeänä perusteluihin kirjattua vammaisen henkilön oikeutta saada yksilöllisiä asunnonmuutostöitä myös ns. asumispalveluyksiköissä (asuntoryhmät) sijaitseviin asuntoihin.

15 § Lyhytaikainen huolenpito

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa välttämättömän huolenpidon ja osallisuuden turvaamiseksi sekä huolenpidosta vastaavien henkilöiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Lyhytaikaisen huolenpidon sisältö, määrä, kesto ja toteutustapa määräytyvät vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattujen yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaan.

29. Onko lyhytaikainen huolenpito tarpeellinen palvelu?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

30. Onko selvää, milloin sovelletaan ehdotetun lain mukaista lyhytaikaista huolenpitoa koskevaa säännöstä ja milloin sosiaalihuoltolain (1301/2014) säännöksiä (esim. SHL:n 19 §:n mukaista kotipalvelua koskevaa säännöstä) tai omaishoidon tuesta annettua lakia?

- Kyllä

- Ei
- Ei kantaa

31. Huomioita 15 §:n sisältöön.

16 § Päiväaikainen toiminta

Vammaisella henkilöllä on oikeus päiväaikaiseen toimintaan silloin, kun hän tarvitsee toimintarajoitteensa vuoksi erityistä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden turvaavaa sekä toimintakykyä ylläpitävää palvelua eivätkä sosiaalihuoltolain 17 §:n mukainen sosiaalinen kuntoutus, vuoden 1982 sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 d §:n mukainen työllistymistä tukeva toiminta ja 27 e §:n mukainen työtoiminta tai laissa kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) säädetty kuntouttava työtoiminta ole henkilön palvelutarpeeseen nähden sopivia ja riittäviä palveluja. Maakunnalla ei ole velvollisuutta järjestää päiväaikaista toimintaa henkilölle, jonka toimeentulo perustuu pääosin vanhuuseläkkeeseen.

Päiväaikaista toimintaa on järjestettävä viitenä päivänä viikossa tai harvemmin vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Päiväaikainen toiminta sisältää palveluun kuuluvat matkat.

32. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

33. Huomioita 16 §:n sisältöön.

Päiväaikaisen toiminnan myöntämisedellytyksiä ja perusteluissa kuvattua mahdollista osanottajajoukkoa on laajennettava, koska muuten vammaisia henkilöitä jää suuri joukko toiminnan ulkopuolelle, kun vammaispalvelulain ja kehitysvammalain päiväaikaista toimintaa koskevat säännökset kumotaan. Sosiaalihuoltolain perusteella järjestettävä sosiaalinen kuntoutus ei vastaa tähän laajaan ja usein erityistä osaamista edellyttävään tarpeeseen.

On erittäin tärkeitä sisällyttää päiväaikaisen toiminnan palveluun myös matkat.

17 § Liikkumisen tuki ja palvelut

Vammaisen henkilön liikkuminen toteutetaan ensisijaisesti osana esteetöntä julkista joukkoliikennettä. Julkisen joukkoliikenteen käyttöä on tarvittaessa tuettava ja täydennettävä sosiaalihoitolain 23 §:n 3 momentin mukaisilla liikkumisen tuen toteuttamistavoilla. Elleivät sosiaalihoitolain mukaiset liikkumisen tuen toteuttamistavat ole vammaisen henkilön liikkumisen turvaamiseksi riittäviä ja sopivia, sovelletaan tätä lakia.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada liikkumisen tuki ja palvelut toteutettuna kuljetuspalveluna taksilla, invataksilla tai vastaavalla ajoneuvolla silloin, kun henkilön liikkumista ei voida muuten turvata. Kuljetuspalvelua on täydennettävä saattajapalvelulla, jos se on välttämätöntä henkilön matkasta suoriutumiseksi.

Liikkumisen tuen ja palvelujen tarkoituksena on mahdollistaa vammaisen henkilön liikkuminen, joka liittyy

- 1) työssä käymiseen;
- 2) opiskeluun;
- 3) päiväaikaiseen toimintaan ja muuhun osallisuutta edistävään toimintaan;
- 4) vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen osallistumiseen ja muuhun tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan.

34. Turvaako säännös vammaisen henkilön liikkumisen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

35. Muita huomioita 17 §:n sisältöön.

Otsikoksi riittää Liikkumisen tuki - siihen sisältyvät myös mainitut palvelut.

Lain soveltajan kannalta on hankalaa, että liikkumisen tuen toteuttamistapoja ei ole avattu erikseen tässä laissa erityisesti, kun sosiaalihoitolain mukaisen liikkumista tukevan palvelun toteuttamistapojen sisältö jää osin epäselväksi ja epämääräiseksi suhteessa kuljetuspalveluun. Liikkumisen tukea voisivat olla kaikki erilaiset tavat tukea joukkoliikenteen käyttöä. Mikäli joukkoliikenteen käyttäminen tuettunakaan ei onnistuisi, vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää taksia, invataksia tai vastaavaa ajoneuvoa.

18 § Liikkumisen tuen ja palvelujen toteuttaminen

Edellä 17 §:n 2 momentissa tarkoitettujen kuljetuspalvelujen määrää ja alueellista ulottuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön liikkumisen tarve, muut käytettävissä olevat palvelut ja matkan tarkoitus. Lisäksi arvioinnissa on otettava huomioon vammaisen henkilön käytössä olevaan, hänen liikkumistarpeisiinsa sopivaan, autoon saatu julkinen tuki.

Kuljetuspalveluja työhön, opiskeluun, päiväaikaiseen tai muuhun osallisuutta tukevaan toimintaan on järjestettävä niihin välttämättä tarvittava määrä. Kuljetuspalveluja vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen osallistumiseen ja muuhun tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan on järjestettävä siten, että henkilö voi tehdä vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa asuinkunnan tai lähikunnan alueella. Kuljetuspalveluun oikeutettujen henkilöiden matkoja on yhdisteltävä toteutettavaksi samalla kulkuneuvolla, ellei matkojen yhdistely aiheuta matkustusajan kohtuutonta pitenemistä tai muuta kohtuutonta haittaa palveluun oikeutetulle.

Maakunta voi vaihtoehtona kuljetuspalveluille antaa vammaisen henkilön käyttöön auton tai myöntää taloudellista tukea auton hankintaan, jos henkilön toimintarajoitteesta aiheutuva tuen tarve liikkumisessa tavanomaisen elämän toiminnoissa on runsasta ja jatkuvaluonteista.

Jos vammaisen henkilön käytössä on 3 momentissa tarkoitettu auto taikka sellainen hänen liikkumistarpeisiinsa sopiva auto, jonka hankintaan on myönnetty muuta julkista tukea, henkilöllä on oikeus saada vähintään kuusi yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen osallistumiseen tai tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan, jollei tätä pienempi määrä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä liikkumista. Työ- ja opiskelumatkat on järjestettävä myös näissä tilanteissa 2 momentin mukaisesti.

36. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

37. Huomioita 18 §:n sisältöön.

19 § Taloudellinen tuki

Maakunta voi korvata vammaiselle henkilölle kustannukset, jotka henkilölle aiheutuvat muiden kuin terveydenhuollon lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvien päivittäisissä toiminnoissa, liikkumisessa,

viestinnässä tai vapaa-ajan toiminnoissa tarvittavien välineiden sekä muiden teknisten ratkaisujen hankkimisesta. Lisäksi maakunta voi korvata ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat vamman tai sairauden edellyttämän vaatetuksen ja erikoisravinnon hankkimisesta.

Päivittäisissä toiminnoissa, liikkumisessa, viestinnässä tai vapaa-ajan toiminnoissa tarvittavien välineiden sekä muiden teknisten ratkaisujen hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista korvataan puolet, ellei korvauksen korottamiselle tai alentamiselle ole vammaisen henkilön yksilöllinen tarve sekä elämäntilanne kokonaisuudessaan huomioon ottaen erityisiä perusteita. Kustannusten määrä arvioidaan aiheutuvien todellisten kustannusten perusteella. Vakiomalliseen välineeseen tai muihin teknisiin ratkaisuihin sekä autoon tai muuhun kulkuvälineeseen tehdyt toimintarajoitteen edellyttämät välttämättömät muutostyöt korvataan kokonaan määrärahojen puitteissa.

Arvioitaessa vammaisen henkilön taloudellisen tuen tarvetta auton tai muun kulkuvälineen hankintaan on otettava huomioon vammaisen henkilön liikkumisen tarve sekä mahdollisuus käyttää julkista joukkoliikennettä tai muuta liikkumisen tukea ja palveluja. Taloudellista tukea auton tai muun kulkuvälineen hankintaan voidaan myöntää, jos henkilön toimintarajoitteesta aiheutuva kulkuvälineen tarve tavanomaisessa elämässä on runsasta ja jatkuvaluonteista.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä hyväksyttävistä kustannuksista sekä muista 1 ja 2 momentissa tarkoitettun korvauksen määräytymiseen vaikuttavista seikoista.

38. Huomioita 19 §:n sisältöön.

Perusteluihin olisi hyvä lisätä myös edellytyksiä sille, milloin 1 momentin mukaisten välineiden hankkimista tulee tukea. Esimerkkinä mahdollisuus harrastaa yhdessä perheen tai ystävien kanssa, henkilön liikkumisen mahdollistaminen muuallakin kuin asfaltoiduilla teillä kuten esimerkiksi luonnossa.

Välineen tai teknisen ratkaisun avulla henkilö pääsee tekemään asioita, jotka häneltä jäisi muuten tekemättä.

3 luku Muutoksenhaku

39. Huomioita 3 luvun säännöksiin.

On tärkeää, että muutoksenhakuoikeus korkeimpaan hallinto-oikeuteen säilyy, niiden palveluiden osalta, joihin on subjektiivinen oikeus.

4 luku Erinäiset säännökset

40. Huomioita 4 luvun säännöksiin.

41. Mitä muuta haluaisitte tuoda esiin lakiesitykseen liittyen?

Vammaisuuden perusteella myönnettävien palveluiden on säilyttävä kokonaisuudessaan maksuttomina, jotta vammaiset henkilöt voivat päästä yhdenvertaiseen asemaan sekä keskenään että suhteessa meihin muihin.